

PROTOKOL, SPØRGSMÅL & FORSLAG

Informations-, dialog- og
opfølgingsmøder om ulve

9., 14. og 25. februar 2023
samt den 16. marts 2023

AARHUS
UNIVERSITY

PROTOKOL, SPØRGSMÅL & FORSLAG

Informations-, dialog- og opfølgningsmøder om ulve

Antal deltagere: ca. 75

Fra Aarhus Universitet: Hans Peter Hansen, Cathrine S. Dethlefsen, Gwen Fox, Julie Sørensen, Annika Skarðsá Jeppesen og Karen Magrethe Bak

Redaktører Cathrine S. Dethlefsen og Hans Peter Hansen. 2023.
Formuleret på baggrund af bekymringer, refleksioner, spørgsmål og forslag fra deltagerne i Miljøstyrelsens dialogmøder om ulv i Hovborg og Borris.

Fotos: Cathrine S. Dethlefsen

Omslagsfotos: Colourbox

Layout: Tinna Christensen

INDHOLD

Velkomst og gennemgang af program for dagen	5
Kritikfase	5
Kritikfase – faciliteret af Hans Peter	7
Kritikfase – faciliteret af Cathrine S. Dethlefsen	9
Tematisering	11
Tema 1 Forvaltning ('Der mangler forvaltning')	13
Tema 2 Økonomiske konsekvenser	14
Tema 3 Lovgivning	15
Tema 4 Sikkerhed	16
Tema 5 information og fakta	17
Tema 6 Husdyr (Gruppe 1)	18
Temas 6 Husdyr (Gruppe 2)	19
Afrunding	20
Spørgsmål fra informationsmøderne i Hovborg og Borris og 1. dialogmøde – tematiseret	22
Adfærd/Biologi	22
Forvaltning	23
Erstatning, hegn og økonomi	24
International forvaltning/habitatdirektivet mv.	25
Husdyr (+ påvirkning af øvrigt vildt)	25
Overvågning	26
Sikkerhed	26
Information, kommunikation, formidling	27
Dyreparker/Klelund	27
Øvrige	28
Forslag til drøftelse ...	29

Velkomst og gennemgang af program for dagen

Hans Peter Hansen byder velkommen, præsenterer teamet fra Aarhus universitet, gennemgår dagens program, samt de tre grundregler:

- Vi går efter bolden – ikke hinanden!
- Vi afbryder ikke hinanden
- Vi fatter os i korthed

Hans Peter understreger at rammerne for processen er begrænsede, men også at det er et forsøg, hvor vi skal prøve at få så meget ud af den tid vi har til rådighed som muligt. Hans Peter nævner at der blev begået nogle fejl i forbindelse med informationsmøderne, og at der vil blive begået flere fejl, og at alle erfaringer vil indgå i den afsluttende evaluering.

Hans Peter forklarer at der i dag vil være fokus på at formulere, hvad der er vigtigt at formidle til myndighederne på næste møde, der afholdes den 25. marts. Det vil også være på mødet den 25. marts, at der – i den udstrækning det er muligt – vil blive givet svar på de mange spørgsmål der blev formuleret på de to informationsmøder i henholdsvis Hovborg og Borris. Alle spørgsmål tages med videre, både fra de to informationsmøder og de der måtte opstå i løbet af dagens møde. I dag handler derfor om at man lokalt bliver klædt godt på til at indgå i dialog med myndigheder. Det er i den forbindelse vigtigt at alle forsøger at tænke 'ud af boksen', i forhold til hvordan man kan løse eksisterende problemstillinger.

Hans Peter beskriver kort den metode der vil blive anvendt i løbet af dagen. Herefter opdeles deltagerne i to grupper, som fordeler sig i to mødelokaler.

Kritikfase

Vi indleder dagen med en såkaldt 'kritikfase'. Deltagerne deles op i to lige store grupper og fordeler sig i to mindre lokaler. Cathrine faciliterer den ene gruppe og Hans Peter den anden. I grupperne bedes de lokale fra Hovborg og Borris om at formulere både direkte og indirekte kritik relateret til ulven. Det understreges, at det ikke er det samme som at man kun må være kritisk overfor ulv – en kritik kan også være rettet imod eksempelvis tonen i ulvedebatten.

Grundreglerne gentages inden kritikfasen begynder. Efter kritikfasen er det tydeligt, at der har været endog meget store sammenfald mellem de kommentarer og kritikker der er blevet rejst i de to grupper. I begge grupper har der indledningsvist været behov for at lufte frustration over faciliteringen af møderne, og særligt over utålmodigheden over endnu ikke at have fået besvaret spørgsmål om ulvene. Kommentarerne af evaluerende karakter samles herunder for begge grupper. I kritikfasen rejste der sig også mange, nye spørgsmål. Alle spørgsmål, både fra de to informationsmøder, og fra dialogmødet d. 25. februar er samlet på side 22-28.

KOMMENTARER OG SPØRGSMÅL TIL DIALOGFORLØBET

(samlet for begge grupper)

- Hvad sker der herfra? Hvad binder/forpligter MST sig til?
- **Hans Peter:** MST har ikke forpligtet sig til noget, men MST har sat dette i gang, så de burde bruge det.
- På mødet d. 25. marts deltager Vildtforvaltningsrådet, sammen med MST m.fl.
- **Hans Peter:** tidligere har Miljøstyrelsen, Naturstyrelsen og Vildtforvaltningsrådet besøgt dialogforløb og brugt det i deres videre arbejde
- VFR har været gode til at lytte
- *Spørgsmål:* Kan du redegøre for lovgivningen vedrørende ulv? Giver det her mening?
- Nyttet det noget?
- Hvor mange ulve er der nu, i forhold til inden projektet i Idom-Råsted?
- Nyttet disse forløb noget?
- Meget kritisk holdning til ulv (note: her på mødet)
- Det er naivt at tro, at det kan gøres nuanceret/at begge holdninger kan rummes (kritik af værkstedet/faciliteringen)
- Havde troet noget andet om dette værksted/møde
- Invitationen til informationsmøderne var misvisende – vores tid skal respekteres
- Der er risiko for hug ved at give sin mening til kende, hvis man er positiv til ulvene
- Kritikken er jo egentlig af myndighederne, ikke ulven
- Det er svært at være positiv ved disse møder (det er svært hvis man har en positiv eller mere nuanceret holdning til ulven her)
- Vi mangler fakta på forhånd (*for at kunne kvalificere dialogen)
- Der er udtalt skuffelse over at vi først får svar på vores spørgsmål d. 25. marts
- Møder for mødernes skyld...
- Kan vi få et møde efter d. 25. marts?
- Der efterspørges bedre naturfaglig begrundelse
- Kommentar til processen: hurtigere frem til fakta om ulven i stedet for at stille spørgsmål igen og igen

Kritikfase – faciliteret af Hans Peter

Inden der blev taget hul på selve kritikken, var der en del kommentarer af evaluerende karakter, ligesom der også var en del spørgsmål. Kommentarer der evaluerer på selve faciliteringen af møderne, er samlet for sig, for begge grupper. Nogle spørgsmål har også fået stemmer i den afsluttende afstemning, hvorfor de fremgår både nedenfor og i den samlede pulje af spørgsmål.

Afstemning

Kritikfasen afrundes med en afstemning, hvor det på forhånd var planlagt, at hver deltager har to stemmer de kan sætte på de kritikpunkter, de mener er vigtigst. Der var udtalt utilfredshed med, at hver deltager kun fik to stemmer til rådighed. I en forhandling med Hans Peter aftales det, at deltagerne i denne gruppe får 5 stemmer hver. Ikke alle er interesserede i at afgive stemmer. Det er derfor ikke muligt at sammenligne stemmeantallet direkte mellem de to grupper, da der i Cathrines gruppe blev gennemført afstemning med det planlagte antal stemmer per deltager. Stemmeantallet hvert kritikpunkt modtog, fremgår i parentes.

<ul style="list-style-type: none"> • Der mangler regulering på ulve (16) • Økonomiske konsekvenser – jagtleje fx, værdi af skov ved salg etc, værdi af ejendomme (13) • Der er ikke plads til ulven (13) • At mennesker må vige for ulvens ve og vel (10) • Hvordan får man erstatning, hvis dyret er væk? Svært at bevise (7) • Der mangler områder, hvor ulven kan hegne inde (6) • Mennesker påvirkes psykologisk af ulven – man undgår fx områder, tænker "hvad nu hvis?", ulven skaber frygt (6) • Er der sikkerhed for børn fx ved skovområder?/Børns sikkerhed (6) • Der mangler synlighed og ansvar hos myndighederne (5) • Hvornår bliver ulven et skadedyr? (5) • Myndighederne skal komme ud og besøge de påvirkede områder – manglende interesse fra myndigheder (5) • Erstatning for dyr skal forbedres/være større (3) • Der er alt for meget <i>fake news</i> Der er for mange der gør sig til eksperter, når de ikke er det/vi mangler pålidelige kilder (2) 	<ul style="list-style-type: none"> • Kritikken er jo egentlig af myndighederne, ikke ulven • Hvordan skal man sikre sin ejendom? Og hvem betaler? • MST skal opdatere deres vejledning for møde med ulv, for den er ikke praktisk/fungerer ikke i virkeligheden • Mulige ulveangreb er for svære at få anerkendt • Fødevarestyrelsen skal også forholde sig til ulven! • Ejere synes ikke det er muligt at beskytte sine dyr ordentligt (ift fx hegn) • Hvad er en problemulv? Og hvordan anmelder vi en problemulv? Hvordan identificeres den? • Kommentar: problemulve er dem der render og stresser hestene! • Hvem er det vi skal ringe til, når vores hest er stresset? • Identifikation af ulve skal gøres mere tilgængeligt – hvordan ved jeg hvilken (ulv?) det er? • Ulven får ikke proportionelt opmærksomhed af myndighederne • Man kan læse ét, men erfaringer siger noget andet – uoverensstemmelse • For langsom/sen effekt på børn – de skal lære det nu (skal målrettes nu)
---	--

<ul style="list-style-type: none"> • Der er behov for mere viden om hvornår husdyr er udsat + behov for mere viden om ulvens indflydelse på heste (2) • Hurtigere og bedre viden om ulv i området (2) • Der mangler erstatning for skader (på ikke-døde dyr) (2) • Heste er stressede Der er behov for at kunne beskytte egne dyr. Men hvordan skal man kunne det? Tråd hjælper ikke hvis ulven løber ved siden af (note: udenfor indhegningen) og stresser dyrene (1) • Det er svært at være positiv ved disse møder (det er svært hvis man har en positiv/nuanceret holdning til ulven her) (1) • Der mangler helhedsperspektiv (1) • Ulve skaber uønsket turisme (1) • Dyreparker skal holde dyr inde og andre ude (forpligtet via lovgivning) • Hørt at ulve fra dyrepark er lukket ud, og fra jægere ved grænsen, at ulve ikke kommer sydfra • Hans Peter: ser ikke evidens for at ulve er lukket ud • I stedet er populationen af ulve i EU steget voldsomt • Kommentar: vi diskuterer ikke om vi skal have ulve eller ej, men hvordan • Der er nogle interessekonflikter; har man husdyr har man pligt til at passe på dem • Ulv blev ikke set på vildtkamera inden den første blev fundet i Thy • Det er urealistisk at ulven skal væk, derfor accepterer jeg dens tilstedeværelse • Vildtet gemmer sig, når der er ulveaktivitet • Selvtægt; når andre ikke gør noget, gør man det selv • 'Jeg vil derfor lave en dyrehave, men det må jeg ikke for myndighederne' • Sår forårsaget af ulv skal renses med det samme (på dyr der stadig lever – fx hest), men kun MST må foretage DNA-prøve (problem) • Det er svært at bevise stress blandt husdyr • Hvordan opretholder vi dyrevelfærden? 	<ul style="list-style-type: none"> • Bevisbyrden – hvem har den? • Ulven gør husdyr stressede • For svært at få ulv registreret som problemulv • Ulveområder er ikke statiske • Hvem betaler forsikring af privat ejendom? • Amatører der samler data til ulveatlas, uden at være uddannet til det • Negativ omtale af ulv kan skabe frygt • Ulven gør mennesker bange • Uvished om man kan få erstatning for heste • Der mangler et bestandsloft, samt en plan for, hvad der sker, hvis vi når det • Krænkelser af ejendomsret • Manglende erstatning for tabt jagt • (kommentar/spørgsmål: er det at hegne børn inde i skovområder det samme som at hegne husdyr?) • Ulvehegn holder ikke ulve ude/virker ikke • Hvorfor er det kun ynglende ulve der beskyttes (og ikke andre arter)? • Kommentar: oplevelser med ulve tages ikke alvorligt ("ulve kommer ikke sydfra") • Lokale får intet at skulle have sagt. Myndighederne er ligeglade • Der mangler gennemsigtighed omkring hvordan man laver ulvesikret hegn (manglende viden) • Vildtet gemmer sig når der er ulveaktivitet • Selvtægt; når andre ikke gør noget, gør man det selv
---	--

Kritikfase – faciliteret af Cathrine S. Dethlefsen

Ligesom i kritikfasen ledet af Hans Peter, var der en del kommentarer af evaluerende karakter, ligesom der også var en del spørgsmål. Kommentarer der evaluerer på selve faciliteringen af møderne, er samlet for sig. Nogle spørgsmål har også fået stemmer i den afsluttende afstemning, hvorfor de fremgår både nedenfor og i den samlede pulje af spørgsmål.

Afstemning

Kritikfasen afrundes med en afstemning, hvor hver deltager får to stemmer de kan sætte på de kritikpunkter, de mener er vigtigst. Der var utilfredshed med at hver deltager kun fik to stemmer til rådighed, dog blev det til sidst aftalt at gennemføre afstemningen med de planlagte to stemmer per deltager. Stemmeantallet hvert kritikpunkt modtog, fremgår i parentes.

- Frygt for udviklingen, hvis der ikke handles nu (10)
- Hvor mange ulve skal vi have inden vi regulerer? (10)
- Hvor mange gange skal vi gentage os selv, før der sker noget? Handling nu! (10)
- Myndighederne skal tage os seriøst (6)
- Ulven har ændret vores adfærd – hvornår er der plads til os? Mere hensyn til ulve end mennesker? (3)
- Hvad skal vi med ulvene? (2)
- Det bør være tilladt at skyde ulve, når de færdes udenfor områder, hvor de er ønsket (2)
- Kritik: Klelund må have data vedrørende fx ridekort, MTB mm. før/efter ulven kom. De kører eksperimentet – de bør give nogle fakta tilbage til det omkringliggende samfund. minibillede (2)
- Bekymring for antallet af ulve ifm. hold af økologisk kvæg, som skal på græs (svært at bevare økologisk drift – kan vi blive tvunget til at omlægge til konventionelt? – kan vi få dispensation? (2)
- Kan ulvene ikke blive inde i dyrehaverne? (2)

- Mere fakta vil mindske frygten? (1)
- Hvornår er man villig til at ændre på lovkravene? Forholdene har ændret sig (*fx vækst i bestanden) (1)
- Hvordan dokumenterer man de oplevelser borgerne oplever om ulven? – fakta
- Hvilken indflydelse har sygdomme på ulvens adfærd/smitte?
- Rullende færreste i Klelund kunne være en idé (note: for at holde ulve inde?)?
- Kan kommunen sige "nej" til at have ulve?
- Er dyrehaver foreneligt med at holde ulve?
- Mangler fokus på, hvordan vi der lever med ulven, har det
- Hvordan monitoreres ulvene? Og kan vi stole på data? GPS
- Det er et dilemma at man undlader at melde ind med information fra vildtkameraer fx, fordi man ikke ønsker at blive overrendt af fotografer/ulveturister

- Kommentar til processen: hurtigere frem til fakta om ulven i stedet for at stille spørgsmål igen og igen (2)
- Hvor meget oplyser Ulveatlas i virkeligheden? (efterspørger mere åbenhed) (2)
- Hvorfor må man skyde dem i Sverige? (Norge + Frankrig) Forskellig demografi! (2)
- Hvem overvåger ulvene? Kan vi stole på dem – der efterlyses mere åbenhed! (1)
- Følelse af afmagt – vi kan ikke gøre noget mod ulvens påvirkning på os (1)
- Er der plads til ulve i nye Naturnationalparker og andre rewilding-projekter? (1)
- Kan staten overtage angrebne dyr – lige nu er der egenbetaling til DAKA (note: for afskaffelse af angrebne/dræbte dyr – udhuler erstatningen – behov for bedre erstatningsregler) (1)
- Erstatning for hund og hest (1)
- Vi skal alle sammen kunne være her (ulve – mennesker) – gylden middelvej (1)
- Har ulven vænnet sig til mennesker? (mistet deres skyhed?) (1)
- Hvad sker der i EU ifm. de mange ulve (tilvækst stor i EU)? (1)
- GPS-dataindsamling i 2 år – kan data ikke offentliggøres umiddelbart, fx til brug/varsling for nærliggende landbrug via app? (1)
- Ønskes et fælles forum hvor alle har adgang til opdaterede fakta (1)
- Bekymring for at ulvebestanden "stikker af"
- Kan man trygt samle svampe i skoven/færdes i skoven med hund?
- Ulvene skulle have været afleveret i Givskud Dyrepark!
- Der er forskel på at læse om ulve, og leve med dem
- Ulven har ødelagt fåreavl i DK
- Man "lefler" for ulven med de store indhegninger – afspærrer adgang for offentligheden (fx i Klelund)
- Dyrene bag hegn er (stress)påvirket uanset om ulven kommer ind i indhegningen.
- Angreb skal meldes inden 2 dage og det kan være svært at nå! Det medfører tabt erstatning. Medspil fra myndighederne, tak!
- Kritik: vi er ikke blevet spurgt om vi vil have ulvene, da de kom
- Ulven presser den naturlige fauna – påvirkning af vildtets frie bevægelighed
- Påvirkning: ikke længere hund i haven
- Vi kan ikke hindre indvandring af ulv – vi kan lave indhegninger hvor ulvekuld kan være
- Udpege et særligt 'ulvekorps' der skal være ansvarlig for at foretage regulering (ligesom man gør med visse fugle)

Tematisering

Efter kritikfase og frokostpause samler vi op i plenum.

Ved at tage afsæt i de kritikpunkter der har modtaget flest stemmer, dannes der 6 overordnede temaer:

1. Forvaltning
2. Økonomiske konsekvenser
3. Husdyr
4. Sikkerhed
5. Lovgivning
6. Kommunikation og Fakta

Temaerne og deres underpunkter kan ses samlet i et skema på følgende side.

Tema	Forvaltning	Økonomiske konsekvenser	Lovgivning	Sikkerhed	Information & Fakta	Husdyr
Stikord	<p>Er der plads til ulve i DK?</p> <p>Manglende regulering</p> <p>Frygt for udviklingen, hvis der ikke handles nu!</p> <p>Hvor mange ulve skal vi have før der kan reguleres?</p> <p>Der mangler indhegnede ulveområder</p> <p>Myndighederne på banen – de skal komme ud og se/opleve lokalområderne med ulv</p> <p>Der opleves en manglende interesse fra myndighederne</p> <p>Der mangler: 1) synlighed, 2) ansvar og 3) information (*fra myndighedernes side)</p>	<p>Erstatningsmuligheder ved forsvundne dyr, som ulven har taget, mangler</p> <p>Erstatning skal forbedres/øges (+ bør også dække omkostningerne til at bortskaffe døde, angrebne dyr via DAKA)</p> <p>Værditab ejendom/jagt mv.</p> <p>Erstatning for skadede, men ikke-døde dyr (fx heste)</p>	<p>Hvor mange gange skal vi gentage os? (Lovgivning!) Handling nu!</p> <p>Hvad skal vi med ulven?</p> <p>Menneske, vildt og husdyr må vige for ulvens ve og vel</p> <p>Myndighederne skal tage os alvorligt.</p> <p>Hvad sker der pt. i EU?</p> <p>Hvornår bliver ulven et skadedyr?</p> <p>Bevisførelse i forbindelse med angreb</p> <p>Manglende interesse/opfølgning fra myndighederne. De skal besøge de påvirkede områder</p> <p>Stressede husdyr – behov for at beskytte dem</p> <p>Erstatning for skadede dyr</p> <p>Lovgivning skal tilpasses ny situation (vækst i bestanden) – skal fredning fortsætte?</p>	<p>Psykisk påvirkning og frygt</p> <p>Adfærdsændringer på grund af ulv</p> <p>Afmagt – vi kan ikke gøre noget ved ulvens påvirkning på os</p> <p>Ulvens skyhed (eller manglende skyhed) overfor mennesker</p>	<p>Behov for bedre og hurtigere information</p> <p>Vi mangler pålidelige kilder</p> <p>Behov for opdateret information</p> <p>Der efterlyses information fra Klelund og kommuner</p> <p>Ulveatlas: skjuler/mangler fakta?</p> <p>GPS-data – kan de gøres tilgængelige (live) for nærliggende landbrug?</p> <p>Bedre information til turister og borgere om adfærd i naturen (hensyn)</p> <p>Hvad sker der i EU i forbindelse med lovgivning?</p>	<p>Stresspåvirkning – hvordan beskytter vi vores dyr?</p> <p>Erstatning for husdyr der ikke dræbes men skades</p> <p>Behov for mere viden om hvordan vores husdyr påvirkes af stress grundet ulvene</p> <p>Bekymring for ulve ift. økologisk kvægdrift – hvordan påvirkes dyrene når de skal på græs? Samt mulighed for dispensation</p> <p>Live-opdatering om ulvenes færdsel i området så man kan beskytte sine husdyr</p> <p>DNA/test/bevisførelse ifm. husdyrangreb</p>

Kommentarer efter tematisering

- Behov for at få information ud til alle 750 mennesker der deltog i informationsmøderne. Der bør afholdes et nyt stormøde, hvor alle kan få nødvendig viden og svar på deres spørgsmål
- Miljøministeren bør inviteres
- Der vil være behov for opfølgning efter d. 25. marts
- Vil gerne have information fra i dag ud hurtigt, så vi har mulighed for at arbejde videre med det
- Kritik ift. mødefaciliteringen: det er meget svært at sidde og være positiv overfor ulven i dette forum → meget kritisk stemning

Gruppedannelse

Efter tematiseringen beder Hans Peter om, at man stiller sig ud for det tema (opsat på plancher på væggen) som man helst vil arbejde videre med. Der bliver på den baggrund dannet i alt 7 grupper. Der er én gruppe per tema, med undtagelse af temaet 'Husdyr', her er interessen så stor, at det er nødvendigt at opdele gruppen i to. Den ene gruppe vælger at have et primært fokus på heste, hvor den anden fokuserer på husdyr i bredere forstand. Grupperne får besked om at arbejde videre med deres tema, gerne gå mere i dybden med fokus på forslag til, hvordan man kommer videre og om der eventuelt er viden der mangler, for at man kan komme videre.

Gruppepræsentationer

Tema 1 Forvaltning ('Der mangler forvaltning')

- Snakkede om information
- Er det mennesker eller dyr, der skal være fritgående i dansk natur? Skal dyrene evt. kun være i dyreparker? Fri for fritløbende ulve
- Konkret plan for regulering – hvor mange ulve? Vi kan spørge i andre lande der har ulve, de har sikkert gode løsninger. Hvor mange kvadratmeter afsætter man pr. ulv ift. hvor mange mennesker, der er i området?
- Frygt: skal man være bange for at færdes i naturen? Skal man have naturen for at mennesker eller ulve kan færdes i den?
- Er det mennesker eller ulve, der skal hegnes inde?
- Hvorfor må man skyde ulv i Sverige, Frankrig, Norge?
- Der mangler et helhedsperspektiv
- Det bør være tilladt at skyde ulv, når den færdes steder den er uønsket.
- Er der plads til ulven i Jylland – er den fx tænkt ind i de nye Naturnationalparker og andre rewilding-projekter?
- Vi skal alle sammen kunne være her, både ulve og mennesker – der må kunne findes en mid-delvej

Kommentarer og spørgsmål til tema 1

- Spørgsmål: Fandt I ud af, om det skal være mennesker eller ulve der skal indhegnes?
- Gruppen: det er spørgsmålet
- Vedkommende der spurgte, svarer selv: Det er ulvene selvfølgelig!

Tema 2 økonomiske konsekvenser

- Samfundet ønsker ulve – ergo må samfundet yde tilstrækkelig erstatning ved skadede husdyr
- Hvem skal kompensere for faldende ejendomsværdi/lejeindtægter?
- Alle angreb er ulveangreb og skal fuldt kompenseres medmindre statens ulvegruppe kan modbevise andet

Kommentarer til tema 2

- VFR-ulvegruppe – hvem er de? Er det dem, der bør tage stilling til dispensations-beløbet?
- Hvad koster det at have ulve i Danmark?
 - Diskussion om erstatningssatser
 - Erstatning vs. udgift til bortskaffelse
- Taksterne er faste, men ikke nødvendigvis proportionelle → der sker nogle gange en ekstra vurdering
- Positivt at I siger, at det bør være staten der skal bevise at der **ikke** er tale om ulveangreb, og ikke husdyrrejerer der skal bevise at det **er** et ulveangreb
- Hvem skal kompensere? For skovareal, landbrugsejendom, skove med jagt
- Kommentar: når man nu skal til at bestemme der skal betales erstatning – hvem skal så vurdere? Staten?
 - Svar: Det ved jeg heller ikke – det skal bare være TILSTRÆKkelig erstatning. Fx hvis et får er ramt, så skal du både få erstatning men de skal også fjerne den, så erstatningen ikke bare går til DAKA for bortskaffelsen
 - Eksempel fra salen: man får 2.000 for fåret, men det koster 1.200 at få dyret bortskaffet via DAKA for fjernelse
 - Andet eksempel: forskellige takster for fx vædder, drægtige får, etc.
- Vi problematiserer at man skal bruge tid og penge på noget EFTER man får erstatning (erstatningen udhules)
- Kommentar: Dem der lider tabet skal holdes skadefri
- Kommentar: Faste takster er fint nok, men hvad hvis hesten koster en halv million? Så må man gå ind og lave noget særligt
- Spørgsmål: hvor meget koster det Danmark som samfund at have de ulve rendende i Danmark? Kan man gøre det op?

Tema 3 Lovgivning

- Vi oplever at mennesker, vildtets og husdyrs ve og vel prioriteres lavere end ulvens ve og vel:
 - Hvor mange ulve er der plads til, for at mennesker, husdyr og vildt kan eksistere i de berørte områder?
 - Her skal det ses ift. at Jylland er tæt befolket – social bærekapacitet, hensyn til dyrevelfærd for tam/husdyr
- Hvad sker der i EU?
 - Skal ulven fortsat have samme fredning som nu?
- Vi ønsker regulering for at vi alle kan trives
 - Vi ønsker at ulve som ikke skyer mennesker, stresser og/eller angriber husdyr automatisk klassificeres som problemulv
- Det skal være lettere at dokumentere ulveangreb
- Video/billede dokumentation skal også kunne godkendes
- Mere effektiv regulering
- Vi har behov for at politikere og lovgivende myndigheder lytter og har forståelse for, hvordan det er at leve og bo i et ulveområde

Kommentarer til tema 3

- Man bør invitere politikere til at bo/overnatte i skoven

Tema 4 Sikkerhed

- Vi bliver da bange og bekymret for vores ve og vel
- Kan vi påvirke vores børn negativt ved at give for lidt information?
 - Og hvad er for meget information?
- Hvis mit barn bliver væk og bliver "fanget" af en ulv, hvem har så "ansvar" for fund eller hvem skal have "skyld", hvis forældre eller de evt. ikke er oplyst omkring ulv i nærheden/nærområdet. Børnehave/spejder/skole/institution
- Vil man vælge en skovbørnehave/skole/spejder? (*/eller fravælge?)
- Adfærdændring i forhold til at lufte hund i have eller på mark
- P-piller til ulve
- Sikkerhed ved shelter: der skal være oplyst omkring, at der er ulv i nærheden, evt. montere båthorn eller sirene
- For mange turister i Klelund plantage – kan give ulvene manglende skyhed overfor mennesker
- Folder/pjece med information om ulven
- Ulve-spray?
- Kan man stadig lave vandring fra "kyst til kyst" og stadig gå upåvirket?
- Det påvirker os som mennesker, at vores dyr bliver påvirket
- Klelund lukkes af → det opfattes som om, at man vil passe på ulven
- Vil man vælge en anden by/børnehave/skole/spejder og lign., for ikke at være tæt på ulv/fri natur?
- Vi skal kende ulvens natur bedre – og videreformidlingen om ulv skal være meget bedre
- Information til voksne og børn på eksempelvis skovtur/hyttetur med institution – skal skovhytter hegnes ind?
- Hvad med spejderne – skal de hegnes inde?
- Vi skal kende deres natur bedre og videreformidling skal være meget bedre omkring ulven
- Hvordan skræmmer vi ulven?
- Temauger om ulv i skolen?

Tema 5 information og fakta

- Vi vil gerne have mere information fra begge sider – “Vi” vil gerne have mere information, men det er os, der har fakta, så der skal være en lettilgængelig kommunikationsvej så vores viden kan komme til dem, der skal informere resten af Danmark
- Bedre informationsplatform hvor vi borgere kan melde fakta ind – simpelt, enkelt. Forslag er generelt en app
- Indsamling af fakta/DNA-prøver ved bid – der skal være flere der kan indsamle. Falck, dyrlæge, gerne flere
- Dyrlæger skal generelt have tilladelse til at udtage DNA
- Opsøgende information fra myndigheder skal forbedres – ønsker at MST bliver bedre til at række ud til os
- Vi vil gerne have steder at henvise til ifm. ulveturisme – fx klølund (guidede ture, etc.)
- At der laves informationsmøder generelt – hvor man kan få afdækket spørgsmål. Fx kapaciteten for ulv i DK
- Vi vil gerne have faktabaseret viden ud så det er nemmere at respektere den end frygte
- Behov for forebyggende indsats – hvad sker der når der kommer flere ulve?
- Bedre og specifik information til børn og voksne
- Når der sker et eller andet, at dyrlæger så får mere magt, så de ikke skal spørge andre, men kan gøre hvad der skal gøres – fx tage de prøver der skal tages

Kommentarer til tema 5

- Hvis dyrlægen skal have mere magt, skal de bruge mere energi – hvem skal så betale? Er det dem der ejer dyret?
– Svar: Det må staten betale for – det offentlige forlanger at ulven skal være her, så må de også betale

Tema 6 Husdyr (Gruppe 1)

- Dyrevelfærd – etisk uacceptabelt : tænker fx på Klelund ift. dyr der er indhegnede og ikke kan komme ud
- Dyrenes Beskyttelse og Dyreetisk Råd skal på banen ift. fx. Klelund – vil gerne stille dem nogle spørgsmål
- Stressede dyr: farlige situationer når fx kvierne bliver jagtet af ulven
- Naturpleje: Afgræsninger hvor dyr går ude hele året umuliggøres ift. at kalve og andre dyr tages af ulve
- På sigt ingen husdyr, hvis ingen løsning, med den fart som de udvikler (formerer) sig
- Ejendomsret ift. at vi har vores hunde (og katte) gående udenfor; “det kan vi jo ikke – det er jo nærmest farligt, når ulven går lige rundt om staldene”
- Ændret adfærd ved vores store flokke af krondyr og rådyr – de opfører sig anderledes, fx i brunsttid hvor man før kunne høre deres brølen – det kan man kun høre i lille skala, ikke som det var for bare få år tilbage
- Hvad skal der til for at der sker noget? Skal der være angreb på et barn før man gør noget? Det snakkede vi meget om. Hvornår mener myndighederne, det er nok før man må lave regler og love om regulering?
- Forslag til husdyrsbeskyttelse:
 - hegne matrikler ind med 3 m højt strømhegn (synes vi dog selv er urealistisk)
 - Områdebestand af ulve bør reguleres ift. landsdel – fx her og i Borris, hvor trykket af ulve er ret højt
 - Ulveindhegnede arealer, så man hegner dem ind der hvor de er, og så det kun der de er
- Vi har ikke plads til ulve i vores lille land – engang kunne en konge bestemme at væk skulle de
- Hvis vi vidste mere om, hvad ulven gør og hvad mønstre den har, kunne vi måske beskytte vores husdyr bedre
- Selvtægt – er vi der allerede?
- Frustrationer over “hvad kan vi”?

Temas 6 Husdyr (Gruppe 2)

- Har snakket om, hvordan ulv påvirker heste. Har primært snakket om udfordringerne, ikke så mange løsningsforslag
- Stresspåvirkning når ulven kommer i nærheden af hesten. "Det er svært at gøre ret meget andet end at regulere på ulven"
 - Det er først et problem, når ulvene slår sig permanent ned i et område. Strejfende ulve har ikke samme negative effekt
- Stresspåvirkning kan have mange konsekvenser; både sygdomsudvikling, fx mavesårsproblematikker, inventar der ødelægges (fx hegn der nedlægges), påvirkning af hestens brugsværdi (at de ændrer adfærd så man ikke kan bruge dem til det man vil): der findes eksempler på travfolk, der har måtte flytte deres heste, så de kan bruge dem
- Udfordringer ift. opstaldning af heste – fx at skulle flytte hestene på stald i stedet for at have dem ude om natten, men det kan være svært
- Økonomisk aspekt i at man måske skal bygge flere stalde, og hvis man skal hindre dem i at komme ud kan man mindske velfærden
- Erfaringer fra andre lande, fx Holland, Tyskland
- Været ude i om man skal GPS tracke alle ulve, så man kan se om man skal tage hesten på stald – det kan give bonus ift. at udpege problemulve/forskningsinteresser
- Ændring i lovgivning: én i gruppen har haft angreb 2 gange på heste, og MST ville ikke komme ud og tage prøver, selvom dyrlægen der behandlede var overbevist om, at det var angreb fra ulv
- Hestedyrlægere burde kunne tage DNA-prøver (uddannes til det), eller heste-ejere burde kunne. Hesteejere uddannes i medicin håndteringskursus, så deri kunne der tilføjes uddannelse om prøvetagning ved bid
- Erstatninger: Der bør kunne søges erstatning for dyrlægeregninger på angrebne dyr, fx ved uanvendelighed eller hvis nogle hopper aborterer dyre føl. Kan man ikke i dag, bl.a. fordi heste regnes som hobbydyr, ikke husdyr
- Udvide med hegning – ville få lov af myndigheder til at lave det høje ulvesikrede hegn, men har fået at vide at det må vi ikke
- Ændring af lovgivning omkring hvornår/hvordan man må beskytte husdyr + mennesker (værdi af ulv kontra X)
- Bedre viden omkring ulveadfærd og hegning (viden skal opdateres løbende)
- Forretning ift. turridding: der er noget med sikkerhed, for hvis ulven bliver for indtrængende, kan man ikke opretholde disse forretninger
- Værditab på hesteejendomme → stavnsbundet

Afrunding

Idéer til hvem der bør inviteres til den 25. marts (udover MST, Vildtforvaltningsrådet, forskere m.fl.):

- Klelund
- Kommunen (Vejen i forhold til regulering af Klelund)
- Evt. SEGES (fortælle om skadede dyr)

Næste skridt?

Ved mødets afrunding drøfter vi, om der er behov for at mødes igen inden d. 25. marts. Der er flere, der mener det vil være godt at prioritere og koordinere, hvad der skal præsenteres for myndighederne og vildtforvaltningsrådet, så vi ikke risikerer at grupperne gentager sig selv. Der er mange ting der går igen på tværs af grupperne, det er i sig selv vigtigt at fremhæve.

Vi aftaler, at dem der har mulighed for det, mødes den 16. marts kl. 19.00-21.00, her i Hovborg. Der er ikke behov for at alle deltager, men det vil være godt at alle grupper er repræsenteret. Mødets formål vil være at forberede os på dialogmødet den 25. marts, så alle får mest muligt ud af dette.

AU-teamet påtager sig at sammenskrive alle input fra dagens workshop, samt udarbejder et forslag til en plan for mødet den 25. marts med myndigheder og eksperter. Sammenskrivningen udsendes forud for mødet den 16. marts. Forslaget til en dagsorden og plan for mødet den 25. marts præsenteres og drøftes den 16. marts i Aktivitetshuset i Hovborg.

SPØRGSMÅL fra informationsmøderne i Hovborg og Borris

Spørgsmål fra informationsmøderne i Hovborg og Borris og 1. dialogmøde – tematiseret

Adfærd/Biologi

- Er ulvene virkelig sky?
 - Ændrer ulve adfærd når de fødes/lever tæt på mennesker?
 - Har ulven vænnet sig til mennesker? (mistet deres skyhed?)
 - Viden efterlyses generelt om: hvad er ulvens instinkt/adfærd?
 - Ved nedgang i kronstyr bestanden – vil ulvene så gå efter husdyr?
 - Hvor hurtigt kan vi forvente, at de formerer sig?
 - Hvilken indflydelse har sygdomme på ulvens adfærd (+ smitterisiko?)
 - Påvirker elbiler ulvene? (*her menes vist ift. om ulvene ikke lige så nemt kan høre en elbil komme kørende vs. en almindelig bil)
 - Hvad er kriterierne for max antal ulve i Jylland? (her: ift. økologisk bæreevne – spørgsmålet kommer igen under forvaltning)
 - Hvad sker der, når hunde og ulve interagerer?
-

Forvaltning

- Behov for forebyggende indsats – hvad sker der, når der kommer flere ulve?
- Hvad skal der til for, at der sker noget? Skal der være angreb på et barn, før man gør noget?
- Hvornår mener myndighederne det er nok, før man må lave regler og love om regulering?
- Hvad vil MST gøre efter dialogmøderne?
- Hvordan dokumenterer man de oplevelser borgerne oplever om ulven? – fakta
- Kan kommunen sige "nej" til at have ulve?
- Hvorfor er det kun ynglende ulve der beskyttes (og ikke andre arter)?
- Hvornår bliver ulven et skadedyr?
- Kan ulvene neutraliseres?
- Hvorfor freder man områder kun for ulven? (og ikke tilsvarende for andre arter)
- Der mangler et helhedsperspektiv
- Det bør være tilladt at skyde ulv, når den færdes steder den er uønsket
- Skal ulven fortsat have samme fredning som nu?
- Kan man gøre det muligt for lokale at følge ulvenes færdsel live via app?
- Bliver der jagttid på ulve? I så fald kan vi leve med ulvene
- Skal ulvene løbe frit rundt? Evt. bedre færste (eksempel fra Klelund - altså, bør de være bag hegn?)
- Hvad skal der til, før man tager DNA-prøver ved mistanke om ulveangreb?
- Er der plads til ulven i Jylland – er den fx tænkt ind i de nye Naturnationalparker og andre rewilding-projekter?
- Hvor meget koster det Danmark som samfund at have de ulve rendende i Danmark? Kan man gøre det op? (lignende spørgsmål også under 'erstatning, hegn og økonomi')

Problemulv

- Hvordan vurderes en ulv til at være en problemulv, og hvem er ansvarlig for den vurdering?
- Og hvordan anmelder vi en problemulv? Hvordan identificeres den?

Regulering

- Hvor mange ulve skal vi have, inden vi regulerer?
- Hvad skal der til, før man regulerer ulve?
- Konkret plan for regulering – hvor mange ulve? Vi kan spørge i andre lande der har ulve, de har sikkert gode løsninger. Hvor mange kvadratmeter afsætter man pr. ulv ift. hvor mange mennesker der er i området?
- Max-kapacitet og bestandsloft (lokalt/nationalt)
- Hvor mange ulve kan vi bære i vores lokalområde? (hhv. Hovborg/Borris)
- Hvad er kriterierne for max-antal ulve i Jylland (hvordan er man nået frem til max antal ift. forvaltning?)
- Går ud fra at der er en grænse/et loft for max antal ulve, som en del af forvaltningsplanen?
- Hvor mange ulve er der plads til, for at mennesker, husdyr og vildt kan eksistere i de berørte områder? (ift. at Jylland er tæt befolket – social bærekapacitet, hensyn til dyrevelfærd for tam/husdyr mv.)

Erstatning, hegn og økonomi

Hegn

- Der mangler gennemsigthed omkring hvordan man laver ulvesikret hegn (manglende viden)
- Hvor mange ulveangreb har der været på/bag ulvesikrede hegn?
- Hvor højt er et ulvehegn, definition og effekt/krav?
- Hvilke dyr er omfattet af erstatning ud over får – og kan hegnet holde til kronstyr i flok på flugt?
- Hvad betyder ulvene for ejendomsværdi og folks lyst til at flytte hertil?
- Kan vi få erstatning når butikker lukker? (som følge af at folk ikke vil bosætte sig pga. ulven?)
- Hvem er omfattet af ordning med tilskud til hegn?

Erstatning/økonomi

- Der bruges mange ressourcer på ulven – hvad koster det samlet set at have ulv i Danmark?
- Kan man få erstatning for skader på heste? (spørgsmålet fremgår både her og under husdyr og øvrigt vildt)
- Bekymring for ulve ift. økologisk kvægdrift – hvordan påvirkes dyrene når de skal på græs? Samt mulighed for dispensation. (både her og under 'Husdyr')
- Har ulven indvirkning på ejendomspriser?
- Hvordan skal man sikre sin ejendom? Og hvem betaler?
- Hvordan fungerer erstatningssystemet?
- Hvordan får man erstatning hvis dyret er væk? Svært at bevise
- Hvem skal kompensere for faldende ejendomsværdi/lejeindtægter?
- VFR-ulvegruppe – hvem er de? Er det dem, der bør tage stilling til dispensations-beløbet?
- Hvem skal kompensere? For skovareal, landbrugsejendom, skove med jagt
- Hvem betaler forsikring af privat ejendom?
- Kommentar: når man nu skal til at bestemme der skal betales erstatning – hvem skal så vurdere? Staten?
- Hvis dyrlægen skal have mere magt (*mulighed for at tage prøver i forbindelse med mistanke om ulve-angreb), skal de bruge mere tid/energi – hvem skal så betale? Er det dem der ejer dyret?

Ulvezone

- Er Borris erklæret et ulveområde?
 - Og hvilken forskel gør det om et område er ulvezone eller ej, fx i forbindelse med ulvesikrede hegn mv.?
 - Hvad er der af fordele/ulemper ved at være færevler hhv. indenfor/udenfor ulvezone?
 - Er det først muligt at få hjælp når vi bliver en ulvezone?
-

International forvaltning/habitatdirektivet mv.

- Hvilket lobbyarbejde foregår der i forbindelse med habitatdirektivet, der i øjeblikket kigges på i EU?
- Hvorfor må man skyde dem i Sverige? (Norge + Frankrig) Forskellig demografi!
- Hvad kommer der til at ske i EU's arbejde med habitatdirektivet?
- Hvor meget indflydelse har EU på ulveforvaltningen?/Hvordan er ansvarsfordelingen mellem EU og DK?
- Hvorfor må man skyde ulv i Sverige, Frankrig og Norge?
- Hvad sker der i EU ifm. De mange ulve (tilvækst stor i EU)?
- Spørgsmål: Hvordan har man i Sverige bestemt, hvor mange ulve man vil have?
- Arbejdes der på at ophæve fredningen af ulve? DK/EU?

Husdyr (+ påvirkning af øvrigt vildt)

Beskyttelse af husdyr

- Hvordan passer vi bedst på vores heste i forbindelse med ulve?
- Mere fokus på/viden om ulvens påvirkning på husdyr (heste, får, kvæg mv.)?
- Bekymring for ulve ift. økologisk kvægdrift – hvordan påvirkes dyrene når de skal på græs? Samt mulighed for dispensation. (både her og under Økonomi og erstatning)
- Hvad betyder stress forårsaget af ulve for husdyrs trivsel?
- Ønsker viden om, hvordan vi bedst passer på vores dyr under de givne omstændigheder
- Heste er stressede. Der er behov for at kunne beskytte egne dyr. Hvordan skal man kunne det? Tråd hjælper ikke hvis ulven løber ved siden af (note: udenfor indhegningen) og stresser dyrene
- Efterlyser erfaringer fra andre lande, fx Holland, Tyskland efterspørges, ift. beskyttelse af husdyr?
- Hvem er det vi skal ringe til, når vores hest er stresset?
- Hvordan opretholder vi dyrevelfærden?
- Går ulve efter husdyr, når krondyrene slipper op?
- Hvis vi vidste mere om hvad ulven gør, og hvad adfærdsmønstre den har, kunne vi måske beskytte vores husdyr bedre
- Kan man få erstatning ved skader på heste? Bevis ved bid (problematisk at dyrlæger ikke må tage DNA-prøve fra bid)? (spørgsmålet fremgår både her og under erstatning)

Påvirkning af øvrigt vildt

- I hvilket omfang er der dokumentation for, at kron dyr presses ud på landbrugsjord af ulve?/ Presses kron dyr af ulv? Hvordan påvirkes kronvildtets adfærd af ulve? Ift. fx antal dyr/ophold på landbrugsjord
 - Ændret adfærd ved vores store flokke af kron dyr og rådyr – de opfører sig anderledes, fx i brunsttid, hvor man før kunne høre deres brølen. Det kan man kun høre i lille skala, ikke som det var for bare få år tilbage
-

Overvågning

- Hvorfor kommer information om ulvene ud med så stor forsinkelse?
 - Hvor mange ulve er GPS-mærket i Borris?
 - Hvad skal data fra GPS-overvågning bruges til?
 - Kan man chipmærke alle ulve og få notifikationer om deres lokation løbende?
 - Identifikation af ulve skal gøres mere tilgængeligt – hvordan ved jeg hvilken (ulv?) det er?
 - Hvordan monitoreres ulvene? Og kan vi stole på data? GPS
 - Hvem overvåger ulvene? Kan vi stole på dem – der efterlyses mere åbenhed!
 - Er det muligt at melde ind, hvis man ser en død ulv (fx påkørt)? (og hvor i så fald)
 - GPS-dataindsamling i 2 år – kan data ikke offentliggøres umiddelbart, fx til brug/varsling for nærliggende landbrug via app?
 - Er ulvene kommet af sig selv?
 - Passer det at ulve ved Borris har været vaccineret? Har hørt at DNA-prøver har påvist dette efter angreb
-

Sikkerhed

- Ulve går igennem folks haver - kan børn færdes sikkert?
 - Hvordan skal jeg reagere, hvis jeg møder en ulv?
 - Hvordan skal jeg lære mine børn at de skal reagere?
 - Kan man trygt lade børn/spædbørn sove ude?
 - Frygt: Skal man være bange for at færdes i naturen? Skal man have naturen for at mennesker eller ulve kan færdes i den?
 - Er det sikkert at løbe tur med hunden? Behov for viden!
 - Skovbørnehave + skoler – kan de fortsætte med at benytte skovene?
 - Hvad sker der, når første person bliver bidt?
 - Hvor mange i Europa er blevet bidt? Dræbt?
 - Er der sikkerhed for børn fx ved skovområder?
 - Hvad skal vi gøre, hvis vi møder en ulv?
 - Kan man trygt samle svampe i skoven/færdes i skoven med hund?
 - Vi bliver da bange og bekymret for vores ve og vel
 - Kan man stadig lave vandring fra "kyst til kyst" og stadig gå upåvirket?
 - Hvordan skræmmer vi ulven?
 - Ulve-spray?
 - Hvad med spejderne – skal de hegnes inde?
-

Information, kommunikation, formidling

- Behov for grundlæggende information, faglig baseret
- Information om ulv skal samles på én platform, så det er tilgængeligt
- Hvis man ikke deltager i dialogmøderne – kan man så stadig få information/opsamling/svar fra møderne?
- Information til voksne og børn på f.eks. skovtur/hyttetur med institution – skal skovhytter hegnnes ind?
- Vi skal kende ulvens natur bedre- og videreformidlingen om ulv skal være meget bedre
- Kan vi påvirke vores børn negativt ved at give for lidt information?
- Og hvad er for meget information?
- Temauger om ulv i skolen? Vigtigt at formidle viden til særligt børn

Dyreparker/Klelund

- Er det mennesker eller dyr der skal være fritgående i dansk natur? Skal dyrene evt. kun være i dyreparker? Fri for frit løbende ulve
 - Dyrenes Beskyttelse bør kigge nærmere på Klelund. Er det etisk forsvarligt at have et rovdyr spærret inde? (note: er det etisk forsvarligt at have byttedyr i indhegning sammen med rovdyr?)
 - Skal ulvene løbe frit rundt? Evt. bedre færiste (eksempel fra Klelund - altså – bør de være bag hegn?)
 - Er dyrehaver foreneligt med at holde ulve?
 - Gælder samme regler her, som gælder i dyreparker, zoo, og andet dyrehold?
 - Klelund må have data vedrørende fx ridekort, MTB mm. før/efter ulven kom? De kører eksperimentet, de bør give nogle fakta tilbage til det omkringliggende samfund
 - Der efterspørges viden om hvorvidt ulvene har påvirket færdsel i Klelund, sammenlignet med før
-

Øvrige

- Hvad er formålet med ulvene? Skal de blive her eller flyttes ud af området?/Hvad skal vi med ulvene?
 - Vil man vælge en anden by/børnehave/skole/spejder og lign., for ikke at være tæt på ulv/fri natur?
 - Hvis mit barn bliver væk og bliver "fanget" af en ulv (bliver væk fordi barnet bliver skræmt/flygter), hvem har så "ansvar" for fund, eller hvem skal have "skyld", hvis forældre eller de ansvarlige for barnet (institution/børnehave/spejder/skole) evt. ikke er oplyst omkring ulv i nærheden/nærområdet
 - Vi var i Borris i sidste uge til møde om solcellepark/power 2X – ville det tvinge ulven tættere på eller længere væk?
 - Kan vi sende ulve, solceller og vindmøller til Nordsjælland?
 - Hvorfor er der ikke billeder af dræbte får i Projekt Ulvedialogs deltagerrapporter?
 - Flere ulveturister end ulve/Hvad kan vi gøre for at undgå turismen?
 - Hvad gør MST m.fl. ved os, ved at lade ulven være her? Hvad udsætter de os for?
 - Hvad vil en ny, indhegnet solcellepark mon gøre ved ulvenes adfærd her i området? (Borris)
 - Hvad vil de (myndighederne) gøre, hvis alle der er med her, ikke vil have ulv?
 - Hvad sker der med ulvene og skal de blive i området?
 - Hvis der bliver for mange ulve i Jylland, kan vi så eksportere nogle til Sjælland?
 - Hvad skal vi med ulven?
 - Hvis resultatet af dialogmøderne bliver, at vi ikke ønsker ulve, vil Miljøministeriet så lytte?
 - Er det mennesker eller ulve der skal hegnes inde?
 - Selvtægt – er vi der allerede?
 - Frustrationer over "hvad kan vi"?
-

Forslag til drøftelse med myndigheder, eksperter, Vildtforvaltningsråd m.fl. for en forbedret forvaltning af ulv

På første dialogmøde den 25. februar blev der på baggrund af deltagernes tematisering af ulveproblematikken, dannet seks hovedtemaer

1. Forvaltning
2. Information
3. Sikkerhed
4. Lovgivning
5. Økonomi
6. Husdyr

For hvert af de seks temaer blev der dannet en arbejdsgruppe, som arbejdede videre med problematikker, spørgsmål og forslag til deres respektive temaer. Repræsentanter for arbejdsgrupperne mødtes igen den 16. marts for at planlægge mødet med myndigheder, eksperter, Vildtforvaltningsråd m.fl. den 25. marts. Der blev desuden arbejdet videre med en konkretisering og kvalificering af de respektive temaer.

I det følgende har vi samlet deltagernes forslag til en forbedret forvaltning af ulve. Det er vigtigt at understrege, at der har været begrænset tid til rådighed til at udvikle på nedenstående forslag, hvorfor de skal ses som oplæg til videre bearbejdning. Ligeledes vil der være overlappende kategorier og forslag.

Hver kategori indledes med en kort motivering og efterfølges med en række forslag i punktform.

Information/Kommunikation

Ønsket om en forbedret kommunikation er gået igen på begge informationsmøder den 9. og 14. februar, og på det første dialogmøde den 25. februar. Her er det særligt blevet fremhævet, at mange ikke oplever at de bliver taget seriøst af myndighederne, at man mangler viden om ulvene og mere åbenhed/gennemsigtighed, både i forhold til forvaltning, monitorering og muligheder for erstatning og tilskud til hegn, mv. Der er et ønske om, at myndighederne bliver mere synlige i lokalområdet, ligesom der er et behov for at troværdig information samles og gøres lettilgængelig for borgerne. Information, herunder kommunikation, formidling, tillid/mistillid, åbenhed, er et tema der går på tværs af alle øvrige tematikker.

Nogle af de forslag, deltagerne mener der bør arbejdes videre med, er:

- Mere information/kommunikation fra begge sider – De lokale vil gerne have mere og bedre information, ligesom der skal være nogle let tilgængelige kommunikationsveje til relevante

myndigheder m.fl., så at den lokale viden kan komme til dem der skal informere resten af Danmark. Det er et dilemma, når man (lokale) undlader at indrapportere observationer, fordi man ikke ønsker at blive overrendt af ulveturister. Behov for bedre information om hvordan indrapportering af ulveobservationer fungerer, også i forhold til anonymitet.

- Der bør etableres en informationsplatform hvor borgerne simpelt og enkelt kan melde fakta ind. Der foreslås en app til formålet.
- MST skal bliver bedre til at række ud til berørte lokalsamfund og borgere. Der bør etableres informationsmøder, hvor man kan få besvaret spørgsmål, f.eks. om ulveadfærd og hegning (viden skal opdateres løbende)
- Der er behov for mere faktabaseret viden, således man får bedre redskaber til at håndtere frygt og bekymringer. For at minimere frygten. Der er desuden behov for en forebyggende indsats og viden om, hvad der sker i takt med at ulvebestanden vokser.
- Forsikringsbranchen bør komme ind over erstatning/kompensation og forebyggelse – de må være klædt på til at kunne vurdere værditab, skader mv., og dette vil aktivere ”udbud og efterspørgsel”, så der også vil komme et større marked indenfor forebyggende tiltag.
- Information/viden bør tilpasses forskellige målgrupper: voksne og børn, institutioner, turister m.fl. Der skal laves en bred vifte af information, der er tilgængelig mange forskellige steder og rettet mod forskellige målgrupper. Forskellige har aktører – landmand, spejder, skolebørn, turister – har forskellige behov. Eksempler på informationstyper kan være:
 - Foldere/standere i skoven med information (ikke advarsel)
 - Informative indslag om f.eks. hvordan man skal agere i mødet med ulv (a la OBS-filmene) på landsdækkende tv, så informationen når bredt ud, også til de der ikke bor i områder med ulv.

Forvaltning, overvågning og lovgivning

Forslag til forbedring af forvaltning af ulve centrerer sig især om ønsket om en ‘forvaltning på forkant’.

Der efterspørges klarhed i forhold til, hvor mange ulve der er plads til (lokalt/nationalt), og en plan for, hvad der skal sættes i værk, når/hvis loftet nås. Flere deltagere har taget for givet, at der i forvaltningsplanen allerede måtte være fastsat et sådant bestandsloft.

Der er et ønske om, at det bliver nemmere at kategorisere en ulv som ‘problemulv’. Det skaber generelt stor utryghed, at man ikke lokalt har tiltro til, at forvaltningen er på forkant med bestandsudviklingen.

Kategorien ‘Forvaltning’ overlapper med flere af de andre kategorier, og der er også her blevet fokuseret meget på f.eks. ønsket om forbedret kommunikation og information mellem myndigheder og lokale i områder med ulv. Der er blandt deltagerne desuden et ønske om at finde ‘den gyldne middelvej’, så der vil være plads til både mennesker og ulve.

Punkter der blev fremhævet var:

- Der er behov for en forvaltning på forkant – bestandsloft og plan for regulering. Det bør være tilladt at aflive ulve som ikke skyer mennesker, stresser og/eller angriber husdyr. Flere forslag om et reguleringssystem har været oppe, lige fra et uddannet, autoriseret korps der af jægere der skal stå for reguleringen, brug af lokale jægere, til salg af licenser til der kan skabe en indtægt der kan bruges i lokalområderne.
- Der efterspørges større gennemsigtighed i overvågningen af ulv. F.eks. har mange undret sig over at der er så stor forsinkelse på kvartalsrapporterne. – Der ønskes opdateret viden, der gøres tilgængelig så hurtigt som muligt.

Lovgivning

Dette tema overlapper i høj grad med 'Forvaltning', eksempelvis i forhold til ønsket om nemmere at kunne klassificere en ulv som problemulv, og ønsket om et bestandsloft der tager hensyn til mennesker og husdyr.

Noget der har været særligt fokus på under temaet 'Lovgivning' er arbejdet med Habitatdirektivet og EU's rolle i dansk ulveforvaltning. Punkter der blev fremhævet var:

- Der efterspørges viden om, hvad der foregår i EU mht. Habitatdirektivet/fredning af ulv.
- Det skal være lettere at dokumentere ulveangreb, og bevisbyrden skal vendes om, så det bliver staten der skal bevise, at der ikke er tale om ulveangreb.
- Mulighed for tilskud til hegning skal udvides geografisk til hele Jylland. Angreb skal erstattes, uanset om der er en fejl på hegningen.

Økonomi

Økonomi, herunder erstatning, kompensation, hegning mv., er også et tema der har fyldt meget i dialogforløbet. Punkter der især blev fremhævet var:

- Hele Jylland bør klassificeres som ulvezone.
- Der efterspørges en gennemsigtighed i forhold til hvad det samlet set koster det danske samfund at have ulv.
- Samfundet ønsker ulve, ergo må samfundet yde tilstrækkelig erstatning ved f.eks. skadede husdyr i forhold til værditab i forhold til ejendomsværdi/jagtleje mv. i områder med ulv, omkostninger til bortskafning af angrebne dyr (DAKA), dyrlægeregninger, abortering af føl (heste regnes i dag som hobbydyr), værditab i øvrigt.
- Bevisbyrden bør være sådan, at det er myndighederne der skal påvise at det IKKE er et ulveangreb.
- Ordningen med tilskud til hegning bør udvides. Der er i deltagerkredsen eksempel på afslag til tilskud til høje hegn.
- Der bør udarbejdes en beskrivelse af, hvordan man håndterer erstatning/kompensation i andre lande.

Sikkerhed

I kategorien 'sikkerhed', indgår både frygt og sikkerhed. Mange deltagere angiver, at de af frygt har ændret adfærd og f.eks. er hold op med at færdes i naturen alene eller efter mørkets frembrud. Der ønskes derfor mere viden om, hvordan man færdes sikkert i områder med ulv.

Der efterspørges desuden viden om ulvens adfærd, og at der laves en informationskampagne specifikt målrettet forskellige målgrupper, særligt med fokus på børn.

Sikkerhed er også en kategori der overlapper med flere af de andre kategorier – særligt med 'Forvaltning' og 'Information'

- Viden og information er centralt, og kan have en dæmpende effekt på frygten. Behov for mere viden om:
 - Hvordan man skal agere i mødet med en ulv.
 - Hvordan man vejleder sine børn ift. ulv og sikkerhed.
 - Ulve og sikkerhed; eksempelvis ved shelterpladser.
- Behov for:
 - Skiltning med information i skovområder med ulv.
 - Temauger om ulv i skolen.
 - Sikkerhedsnetværk/instruktioner/guide til institutioner der er på besøg udefra, f.eks. spejder, efterskoler eller andre institutioner der ikke er kendt i området.
 - Etablering af ERFA-grupper.
 - Bedre kontakt til myndigheder, eksempelvis via udpegede kontaktpersoner.
- Når institutioner udenfor byzonen fravælges grundet ulven, bør der være mulighed for at de kompenseres for tabt indtjening.

Husdyr:

Temaet 'Husdyr' udgjorde den største gruppe på mødet d. 25. februar, hvorfor gruppen blev delt i to. Her havde den ene gruppe specifikt fokus på heste.

Fokus på tværs af de to grupper har særligt været på, hvordan man bedst kan beskytte sine husdyr mod ulveangreb. Der var desuden en fælles kritik af, at det kan være svært og omstændigt at bevise, at der er tale om ulveangreb, bl.a. fordi prøver skal tages meget hurtigt, hvilket ikke altid er praktisk muligt da det er meget få der må tage disse prøver. Derfor er der ønske om at flere får tilladelse til at tage prøver ved mistanke om ulvebid/angreb. Det kunne eksempelvis være dyrlæger og FALCK.

- Forslag til forbedret husdyrbeskyttelse:
 - Hegne matrikler ind med højere strømhegn.
 - Ændring af lovgivning for hvornår/hvordan man må beskytte husdyr + mennesker. Ulven umuliggør at vi som husdyrejere kan overholde Dyreværnsloven (§ 1. Dyr skal behandles forsvarligt og beskyttes bedst muligt mod smerte, lidelse, angst, varigt men og væsentlig ulempe.) og ulven bør derfor reguleres. Ikke mindst i områder hvor trykket af ulve er ret højt, bør der reguleres.

- Ulveindhegnede arealer, så man hegner dem ind, der hvor de er, og så det kun der de er.
- GPS-overvågning af alle ulve, så man kan se (notifikation via app fx) om man skal tage hesten på stald. Kan desuden bidrage til at udpege problemulve/forskningsinteresser.
- Omvendt bevisførelse; det skal være myndighedernes opgave at bevise, at der ikke er tale om ulveangreb.
- Indsamling af fakta/DNA-prøver ved bid – der skal være flere der kan indsamle. Falck, dyrlæger, gerne flere. Ikke mindst bør hestedyrlæger bør få tilladelse til at kunne tage DNA-prøver fra bid ved mistanke om ulveangreb, således at behandlingen kan iværksættes asap. Da hesteejere allertede uddannes i forvejen i medicin håndtering, kunne der tilføjes uddannelse om prøvetagning ved bid, så ejeren selv kan tage prøver.
- Dyrenes Beskyttelse og Dyreetisk råd bør på banen ift. fx. Klelund (er det etisk forsvarligt at have rovdyr i indhegninger hvor byttedyr ikke kan slippe ud?) – vil gerne stille dem nogle spørgsmål.
- Ønske om en person der kan fungere som kontaktpunkt mellem befolkning og myndigheder. Det kunne f.eks. være en fra Vildtforvaltningsrådet.

Klelund Plantage, Borris skydeterræn og kommuner

Der efterspørges mere åbenhed fra Klelund, Borris Skydeterræn og respektive kommuner i forhold til eventuelle ændringer i rekreativ brug af området efter ulvene er kommet til.

KONTAKT

Hans Peter Hansen
Aarhus Universitet, Institut for Ecoscience
Mail: hph@ecos.au.dk

Cathrine S. Dethlefsen
Aarhus Universitet, Institut for Ecoscience
Mail: csd@ecos.au.dk